

QISHLOQ XO‘JALIGIDA ISHLAB CHIQRISHNI KONTSENTRATSIYALASH

Sulaymon Xoliqov O'tkir o'g'li
Toshkent moliya institute, Menejment

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarishni konsentratsiyalash, sanoat texnologiyalari va mehnatni tashkil qilishning ilg‘or formalarini qo‘llash va shu kabi mavzular yoritiladi

KALIT SO‘ZLAR: moddiy-texnika bazalari, sanoat texnologiyalari, korxonaning ixtisoslashuvi, yalpi mahsulot qiymati, davlatning agrar siyosati

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini konsentratsiyalash ishlab chiqarish vositalari va ishlab chiqarish kuchlarining yirik korxonalariga to‘planishini bildiradi. Konsentratsiyani chuqurlashtirish - yirik ishlab chiqarishning maydalari oldida ustunligi haqidagi amaldagi iqtisodiy qonunga bog‘liq ob‘yektiv jarayon. Yirik qishloq xo‘jaligi korxonalarida qishloq xo‘jaligi ekinlari hosildorligi va chorvachilik mahsuldorligi yuqori bo‘ladi, mahsulot birligiga kamroq xom-ashyo sarflanadi, unga ketadigan mehnat sarfi va tannarx pastroq, ishlab chiqarish rentabelligi esa balandroq ko‘rsatkichni tashkil etadi. Ammo qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini yiriklashtirish cheksiz davom etmaydi: ishlab chiqarish kuchlarining har bir bosqichdagi rivojlanishida chegaralar mavjud va bunda konsentratsiyaning samaradorligi keskin pasayadi. Yirik ishlab chiqarishning maydalariga nisbatan ustuvorligi qonuni qishloq xo‘jaligida mutloq ahamiyatga ega emas.

ASOSIY QISM

Qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarishni konsentratsiyalash quyidagi bir necha yo‘l bilan amalga oshirilishi mumkin: - Markazlashtirish asosida, ya‘ni bir necha mayda korxonalami bitta yirigiga qo‘shib yuborish; - Intensifikatsiyalash yo‘li bilan - o‘zgarmaydigan ekin yer maydoniga qo‘shimcha qo‘yilmalar sarf etish hisobiga qishloq xo‘jalik mahsulotmi ishlab chiqarishning ko‘payishi yuz beradi; - Korxonalar ixtisoslashuvini chuqurlashtirish hisobiga sanoat texnologiyalari va mehnatni tashkil qilishning ilg‘or formalarini qo‘llash asosida ma‘lum turdagi mahsulot ishlab chiqarish hajmini ko‘paytirish; - Yer va ishlab chiqarishning boshqa vositalarini ijaraga olish asosida ko‘pgina fermerlar qishloq xo‘jalik ekin yerlarini ijaraga olish hisobiga o‘z xo‘jaliklari o‘lchamini kengaytiradilar; - Agrosanoat integratsiyasini rivojlantirish hisobiga - bu korxonalar doirasida ishlab chiqarishni saqlash va qayta ishlashni tashkil qilish, binobarin, yetishtirilgan hamma mahsulotlardan oqilona foydalanish va ishlab chiqarish hajmini oshirish imkonini beradi. - Konsentratsiya darajasi ishlab chiqarish hajmi

bilan xarakterlanadi. Agrosanoat ishlab chiqarishi ko'rsatkichlari hajmi yalpi va tovar mahsulot qiymati, ekin maydoni, shu jumladan, haydaladigan yerlar (yaylovlar), ko'p yillik ko'chatlar, asosiy ishlab chiqarish fondining qiymati, energitika resurslari va texnikalar mavjudligi, ishchilar soni, chorva mollari soni va boshqalar bilan belgilanadi. Korxonalar va ularning ishlab chiqarish bo'linmalari o'lchamining asosiy ko'rsatkichlari sifatida yalpi mahsulot qiymatini hisoblash lozim bo'ladi. Bu ko'rsatkich korxonaning ixtisosi, joylashuvi, ishlab chiqarishining jadalligi va boshqa o'ziga xos xususiyatlariga qaramay, o'lchami bo'yicha taqqoslashga imkon beradi. Korxonalar o'lchamlarini dinamikada taqqoslash uchun yalpi mahsulotni taqqoslama narxlarda, boshqa holatlarda esa joriy narxlarda ham aniqlash mumkin. Korxonaning yuqorida sanab o'tilgan o'lchamlari ko'rsatkichlaridan qo'shimcha sifatida foydalanish mumkin. Tovar (realizatsiya qilingan) mahsulotlar qiymati ma'lum darajada korxonaning umumiy o'lchami xarakteristikasi uchun zarur, lekin ishlab chiqarish bo'linmalari o'lchamlarini aniqlashda bu ko'rsatkichlardan foydalanilmaydi. Qishloq xo'jaligi korxonasi va uning bo'linmalari o'lchamini ishlab chiqarilgan mahsulotlarning tabiiy holda ifodalangan hajmi bo'yicha aniqlash mumkin. Shu bilan birga mahsulot ishlab chiqarish hajmi natural holda ham, qiymat ko'rinishida ham natijaviy ko'rsatkichdir. Unga qishloq xo'jalik ekinlarining hosildorligi, ekin maydonlarining hajmi, chorva mollarining mahsuldorligi, chorva mollari soni va boshqalar ta'sir qiladi. Xo'jalik va uning bo'linmalari hajmining eng muhim ko'rsatkichi ishlab chiqariladigan mahsulot hajmiga bevosita ta'sir o'tkazadigan qishloq xo'jalik ekin maydoni (shudgorlanadigan, ekiladigan, ko'p yillik hisoblanadi. Bu ko'rsatkich asosida korxonaning mehnat resurslariga, asosiy va aylanma mablag'larga, kapital qo'yilmalariga talabi aniqlanadi, u shuningdek, chorva mollari sonining miqdori ham hisobga olinadi. Yer maydoni bilan o'simlikchilikdagi ish hajmlari mustahkam bog'liq, shu bois, uning hisobi bilan mehnatni tashkil qilish va ishlab chiqarishning oqilona shakli ishlab chiqiladi. Ishlab chiqarishning hajmiga asosiy ishlab chiqarish fondlarining qiymati ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi. Lekin asosiy ishlab chiqarish fondlarini har yili qayta baholashga to'g'ri keladi. Bu asosiy fondlar qiymatining ortishiga, ba'zan esa, hatto ulami natural ko'rsatkichlarda qisqarishiga ham olib keladi. Natijada bu ko'rsatkichdan korxonaning dinamik hajmini aniqlash uchun foydalanib bo'lmaydi. Ishchilar soni korxonaning hajmini yetarlicha aniq ifodalaydi. Qishloq xo'jaligida kichik korxonalar 60 nafargacha ishchisi bor (o'rindoshlarsiz va ro'yxat qilinmaydigan tarkibdan tashqari) korxonalar kiradi, sanoatda 100ta, ulgurji savdoda 50ta, chakana savdoda 30 nafargacha ishchi bo'lsa, kichik korxonalar hisoblanadi. Chorvachilik korxonasining hajmi ma'lum darajada chorva mollari sonining miqdori bilan ifodalanadi.

XULOSA

Tabiiy-iqlim sharoiti mamlakatning iqtisodiy tumanlaridagina emas, shuningdek, ma'lum bir tuman miqyosida ham ko'rinadi. Shuning uchun, turli iqtisodiy tumanlarga joylashgan bir xil

yo‘nalishdagi xo‘jaliklar ham o‘lchamlariga ko‘ra keskin farqlanadi. Qishloq xo‘jaligi korxonalarining va bo‘linmalarining o‘lchamlari oqilona bo‘lishini asoslashda omillarning hamma kompleksi hisobga olinishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. Abdug‘aniev A.A . Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. - T.: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot Jamg‘armasi, 2004-304 b.
2. Salimov B.T. va boshqalar. Dehqon va fermer xo‘jaliklari iqtisodi.- T.: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot Jamg‘armasi, 2004- 176b.
3. Модель "Сельская профильная школа"- М.: АПК и ППРО, 2004-32 ст.
4. Экономика сельского хозяйства. Учебник, под.ред. Коваленко. Н.Я.М.: -Юркнига, 2004-392 ст.
5. Zokirov O.Pardaev, Qishloq xo‘jalik iqtisodiyoti. Darslik,- T.: UAJBNT markazi 2003-456 b.